

Euroopan neuvoston demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskeva peruskirja

COUNCIL OF EUROPE   CONSEIL DE L'EUROPE

Euroopan neuvoston demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskeva peruskirja

Hyväksytty Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen CM/Rec(2010)7 yhteydessä

Johdanto

koulutuksella on keskeinen rooli Euroopan neuvoston perusarvojen, demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion periaatteiden, edistämisessä sekä ihmisoikeusloukkauksien ehkäisemisessä. Yleisemmin koulutus nähdään yhä enenevässä määrin keinona ehkäistä väkivallan, rasismia, ääriliikkeiden, muukalaisvihan, syrjinnän ja suvaitsemattomuuden lisääntymistä. Tämä kasvava tietoisuus heijastuu siinä, että organisaation 47 jäsenmaata ovat hyväksyneet Euroopan neuvoston demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevan peruskirjan (EDC/HRE) suosituksen CM/Rec(2010)7 puitteissa. Peruskirjaa kehitettiin useiden vuosien ajan laajamittaisten neuvottelujen pohjalta, eikä se ole sitova. Peruskirja on tärkeä vertailukohta kaikille kansalais- ja ihmisoikeuskasvatuksen parissa toimiville. Se toivottavasti tarjoaa lähtökohdan toimien lisäämiseksi jäsenmaissa sekä toimii keinona levittää parhaita käytänteitä ja parantaa toiminnan laatu tavoitteita eri puolilla Eurooppaa ja sen ulkopuolella.

Euroopan neuvoston demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskeva peruskirja

Hyväksytty Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen CM/Rec(2010)7 yhteydessä

I osa – Yleiset määräykset

1. Soveltamisala

Tämä peruskirja koskee kohdassa 2 määriteltäviä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta. Siinä ei nimenomaisesti käsitellä muita aiheeseen liittyviä kysymyksiä, kuten kulttuurienvälistä kasvatusta, tasa-arvokasvatusta, kestävän kehityksen kasvatusta ja rauhankasvatusta, paitsi silloin, kun ne sisältyvät tai vaikuttavat demokratia- tai ihmisoikeuskasvatukseen.

2. Määritelmät

Tässä peruskirjassa:

a. "Kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen" tarkoittaa koulutusta, kasvatusta, tietoisuuden lisäämistä, tietoa, käytäntöjä ja toimintaa, joilla oppijoille pyritään

antamaan tietoa, taitoja ja ymmärrystä ja kehittämään heidän näkemyksiään ja käyttäytymistään siten, että he saavat edellytykset käyttää ja puolustaa demokraattisia oikeuksiaan ja vastuitaan yhteiskunnassa arvostaen monimuotoisuutta ja osallistuen aktiivisesti demokraattiseen toimintaan demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta edistävällä ja suojaavalla tavalla.

b. "Ihmisoikeuskasvatus" tarkoittaa koulutusta, kasvatusta, tietoisuuden lisäämistä, tietoa, käytäntöjä ja toimintaa, joilla oppijoille pyritään antamaan tietoa, taitoja ja ymmärrystä ja kehittämään heidän asenteitaan ja käyttäytymistään siten, että he saavat edellytykset osallistua yleismaailmallisen ihmisoikeuskulttuurin rakentamiseen ja puolustamiseen yhteiskunnassa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia edistävällä ja suojaavalla tavalla.

c. "Virallinen koulutus" tarkoittaa kasvatusta- ja koulutusjärjestelmärakennetta, joka kattaa esi- ja perusopetuksen, toisen asteen koulutuksen ja yliopistokoulutuksen. Virallista koulutusta tarjotaan pääasiassa yleissivistävän tai ammatillisen koulutuksen oppilaitoksissa, ja se johtaa tutkintoon toisella ja korkea-asteella.

d. "Epävirallinen koulutus" tarkoittaa suunnitelmallisia koulutusohjelmia, joilla pyritään kehittämään taitoja ja osaamista virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella.

e. "Arkioppiminen" tarkoittaa elinikäistä prosessia, jossa yksilö omaksuu asenteita, arvoja, taitoja ja tietoa ympäristöstään ja päivittäin kohtaamistaan kasvatuksellisista vaikutteista ja lähteistä (perheeltään, vertaisryhmistä, naapureiltaan, tapaamiltaan ihmisiltä, kirjastosta, tiedotusvälineistä, työyhteyksissä, leikeissä jne.)

3. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen suhde

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus liittyvät läheisesti toisiinsa ja tukevat toisiaan. Ne eroavat pikemminkin painopisteiltään ja vaikutusalueiltaan kuin tavoitteiltaan ja käytännöiltään. Kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen keskittyy pääosin demokraattisiin oikeuksiin ja vastuisiin ja aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnalliseen, poliittiseen, sosiaaliseen, taloudelliseen, lainsäädännölliseen ja kulttuurielämään, kun taas ihmisoikeuskasvatuksessa ihmisoikeuksia ja perusvapauksia käsitellään laajemmin kaikkien elämänalueiden kannalta.

4. Perustuslailliset rakenteet ja jäsenvaltioiden päätavoitteet

Seuraavia tavoitteita, periaatteita ja linjauksia tulee soveltaa:

a. kunnioittaen jokaisen jäsenvaltion perustuslaillisia rakenteita ja käyttäen niiden mukaisia menetelmiä

b. ottaen huomioon jokaisen jäsenvaltion päätavoitteet ja tarpeet.

II osa – Tavoitteet ja periaatteet

5. Tavoitteet ja periaatteet

Seuraavien tavoitteiden ja periaatteiden tulee ohjata jäsenvaltioiden linjausten, lainsäädännön ja käytäntöjen suunnittelua.

a. Mahdollisuus demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen jokaiselle henkilölle valtion alueella.

b. Kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen ja ihmisoikeuskasvatus ovat elinikäinen prosessi. Näiden asioiden sisäistämisessä tarvitaan lukuisia sidosryhmiä, kuten päättäjiä, opetusalan ammattilaisia, oppijoita, vanhempia, oppilaitoksia, opetusviranomaisia, virkamiehiä, kansalaisjärjestöjä, nuorisojärjestöjä, tiedotusvälineitä ja suurta yleisöä.

c. Kaikki kasvatus- ja koulutusmuodot, olivatpa ne virallisia, epävirallisia tai arkioppimiseen liittyviä, vaikuttavat oppimisprosessiin ja ovat arvokkaita sen periaatteiden edistämiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi.

d. Kansalais- ja nuorisojärjestöt ovat keskeisessä asemassa kansalais-, demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen

tarjoajina etenkin epävirallisen koulutuksen ja arkioppimisen osalta, minkä vuoksi niiden toimintaa on mahdollistettava ja tuettava.

e. Opetus- ja oppimiskäytäntöjen ja -toiminnan tulee noudattaa ja edistää demokraattisia ja ihmisoikeusarvoja ja -periaatteita. Etenkin oppilaitosten ja koulujen johdon tulee toiminnassaan ilmentää ja edistää ihmisoikeusarvoja ja oppilaiden, opetushenkilökunnan ja sidosryhmien, kuten vanhempien, aktiivista osallistumista.

f. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen perustekijöitä ovat sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja kulttuurienvälisen dialogin edistäminen sekä monimuotoisuuden ja tasa-arvon, kuten sukupuolten välisen tasa-arvon arvostus, minkä vuoksi on oppijoille tärkeää tarjota tietoa, henkilö-kohtaisia ja sosiaalisia taitoja sekä ymmärrystä, jotka vähentävät ristiriitoja, lisäävät ymmärrystä ja arvostusta eri uskontojen ja etnisten ryhmien välillä, luovat ihmisarvoon ja yhteisiin arvoihin pohjautuvaa keskinäistä kunnioitusta, kannustavat vuoropuheluun ja edistävät ongelmien ja kiistojen väkivallatonta ratkaisemista.

g. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen päätavoitteena ei ole vain lisätä oppijoiden tietämystä, ymmärrystä ja taitoja vaan tarjota heille myös edellytykset

toimia yhteiskunnassa ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen puolustamiseksi ja edistämiseksi.

h. Opetusalan ammattilaisille ja nuoriso-ohjaajille sekä kouluttajille itselleen tarjottava jatkuva koulutus demokratia- ja ihmisoikeus-kasvatuksen periaatteista ja käytännöistä sekä kehittämistoimet ovat onnistuneen ja kestävän opetuksen olennaisia edellytyksiä, joiden riittävästä tuesta ja suunnitelmallisuudesta on vastaavasti huolehdittava.

i. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisten, alueellisten ja paikallisten sidosryhmien, kuten päättäjien, opetusalan ammattilaisten, oppijoiden, vanhempien, oppilaitosten, kansalaisjärjestöjen, nuorisojärjestöjen, tiedotusvälineiden ja suuren yleisön, välistä suhdetta ja yhteistyötä tulee tukea, jotta niiden panoksesta saadaan mahdollisimman paljon hyötyä.

j. Kun otetaan huomioon ihmisoikeusarvojen ja velvoitteiden sekä demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen yhteisten peruseriaatteiden kansainvälinen luonne, on tärkeää, että jäsenvaltiot pyrkivät tekemään kansainvälistä ja alueellista yhteistyötä tämän peruskirjan piiriin kuuluvan toiminnan sekä hyvien käytäntöjen tunnistamisessa ja vaihdossa.

III osa - Linjaukset

6. Virallinen yleissivistävä ja ammatillinen koulutus

Jäsenvaltioiden tulee sisällyttää kasvatukseen kansalaisuuteen ja ihmisoikeuskasvatukseen esi-, perus- ja toisen asteen yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen virallisiin opetus-suunnitelmiin. Jäsenvaltioiden tulee jatkossakin tukea, tarkastella ja päivittää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen sisältöä opetus-suunnitelmissa varmistaakseen opetuksen tarkoituksenmukaisuuden ja edistääkseen sen kestävyyttä.

7. Korkea-asteen koulutus

Jäsenvaltioiden tulee akateemisen vapauden periaatetta kunnioittaen tukea kansalais-, demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen sisällyttämistä korkea-asteen koulutukseen etenkin tulevien opetusalan ammattilaisten koulutuksessa.

8. Demokraattinen hallinto

Jäsenvaltioiden tulee edistää demokraattista hallintoa kaikissa oppilaitoksissa sinänsä toivottavana ja hyödyllisenä hallintotapana sekä keinona oppia toimintaa demokraattisessa ja ihmisoikeuksia kunnioittavassa ympäristössä. Jäsenvaltioiden tulee asianmukaisin keinoin

kannustaa ja helpottaa oppilaiden, opetushenkilöstön ja sidosryhmien, kuten vanhempien, aktiivista osallistumista oppilaitosten hallintoon.

9. Koulutus

Jäsenvaltioiden tulee tarjota opettajille, muulle opetushenkilöstölle, nuoriso-ohjaajille ja kouluttajille tarvittavaa kansalais-, demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen perus- ja jatkokoulutusta sekä kehittämis-toimintaa. Näin voidaan taata monipuolinen tieto ja ymmärrys aihealueen tavoitteista ja periaatteista, asianmukaisista opetus- ja oppimis-menetelmistä sekä aihepiiriin liittyvästä muusta keskeisestä taidosta ja osaamisesta.

10. Kansalais- ja nuorisojärjestöjen ja muiden sidosryhmien rooli

Jäsenvaltioiden tulisi edistää kansalais- ja nuorisojärjestöjen osuutta demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa etenkin epävirallisessa koulutuksessa. Jäsenvaltioiden tulee tunnustaa järjestöjen ja niiden toiminnan merkitys koulutusjärjestelmälle, mahdollisuuksien mukaan tarjota niille tarvittavaa tukea ja kaikin puolin hyödyntää niiden asiantuntemus kaikessa koulutuksessa. Jäsenvaltioiden tulee myös esitellä ja tehdä tunnetuksi kansalais-, demokratia ja ihmisoikeuskasvatusta muille sidosryhmille,

ennen kaikkea tiedotusvälineille ja suurelle yleisölle, jotta ne voivat osaltaan edistää toimintaa mahdollisimman kattavasti.

11. Arviointiperusteet

Jäsenvaltioiden tulee kehittää perusteet demokratia- ja ihmisoikeus-kasvatuksen tehokkuuden arvioimiseksi. Oppijoiden antaman palautteen tulee olla olennainen osa arviointia.

12. Tutkimus

Jäsenvaltioiden tulee käynnistää ja edistää kansalais-, demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta tarkastelevaa tutkimusta, jolla kartoitetaan toiminnan nykytilanne ja tarjotaan sidosryhmille, kuten päättäjille, oppilaitoksille, koulujen johdolle, opettajille, oppijoille, kansalaisjärjestöille ja nuorisojärjestöille, vertailutietoa toiminnan tehokkuuden ja vaikuttavuuden mittaamiseksi ja lisäämiseksi ja käytäntöjen kehittämiseksi. Tutkimuksessa voidaan tarkastella muun muassa opetussuunnitelmia, innovatiivisia käytäntöjä sekä opetusmenetelmien ja arviointimenetelmien, kuten arviointikriteerien ja indikaattoreiden, kehittämistä. Jäsenvaltioiden tulee soveltuvin osin jakaa tutkimustulokset muiden jäsenvaltioiden ja sidosryhmien kanssa.

13. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämisen, monimuotoisuuden arvostamisen ja eroavaisuuksien ja ristiriitojen ratkaisutaidot

Jäsenvaltioiden tulee kaikilla koulutuksen osa-alueilla edistää kasvatus- ja opetusmenetelmiä, joilla pyritään demokraattisessa ja monikulttuurisessa yhteiskunnassa tarvittaviin yhteistoimintataitoihin ja tarjotaan oppijoille tietoa ja taitoja, jotka edistävät sosiaalista yhteenkuuluvuutta, lisäävät monimuotoisuuden ja tasa-arvon arvostusta ja (etenkin uskonnollisten ja etnisten ryhmien välisten) erojen kunnioitusta, edistävät kiistojen ja ristiriitojen väkivallatonta ja toisten oikeuksia kunnioittavaa ratkaisemista ja torjuvat kaikkia syrjinnän ja väkivallan muotoja, etenkin kiusaamista ja ahdistelua.

IV osa – Arviointi ja yhteistyö

14. Arviointi ja tarkastelu

Jäsenvaltioiden tulee säännöllisesti arvioida käyttämänsä strategiat ja linjaukset tämän peruskirjan valossa ja muokata niitä tarvittaessa. Tämä voidaan tehdä yhteistyössä muiden jäsenvaltioiden kanssa esimerkiksi alueellisesti. Jäsenvaltiot voivat pyytää apua myös Euroopan neuvostolta.

15. Seurantayhteistyö

Jäsenvaltioiden tulee soveltuvin osin tehdä yhteistyötä toistensa ja Euroopan neuvoston kanssa pyrkiessään tämän peruskirjan tavoitteisiin ja toteuttaessaan sen periaatteita:

- a.* yhteisillä tavoitteilla ja prioriteeteilla;
- b.* tukemalla monenkeskistä ja rajat ylittävää toimintaa, kuten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen koordinoitiverkoston toimintaa;
- c.* vaihtamalla, kehittämällä ja koostamalla hyviä käytäntöjä ja varmistamalla niiden levittäminen;
- d.* tiedottamalla kaikille sidosryhmille, myös suurelle yleisölle, peruskirjan tavoitteista ja toteutuksesta;
- e.* tukemalla eurooppalaisten kansalaisjärjestöjen, nuorisojärjestöjen ja opetusalan ammattilaisten verkostoitumista ja yhteistyötä.

16. Kansainvälinen yhteistyö

Jäsenvaltioiden tulee jakaa Euroopan neuvoston linjausten viitekehyksessä tekemänsä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta edistävän työn tulokset muiden kansainvälisten organisaatioiden kanssa.

Koulutusosasto
Euroopan neuvosto
F-67075 Strasbourg Cedex
Tel.: +33 (0)3 88 41 35 29
Fax: +33 (0) 3 88 41 27 88
Internet: <http://www.coe.int/edc>